בס"ד

פרשת ויצא תשפ"ז

אודה לשמו
ארבעה חלקי שלחן ערוך בפרשה

חושן משפט

לעילוי נשמת רבינו עובדיה יוסף בן גורג'יה ת.נ.צ.ב.ה

"וימצא דודאים"

ראובן מסר הדודאים ללאה הרי מציאת בנו לאביו. גם למה לאה אמרה המעט קחתך את אישי הרי בסה"כ רחל העקרה בקשה כמה פרחים להביא ילדים?

וי"ל לפי פשוטו של מקרא שרחל אמנו בקשה מלאה מהדודאים שמצא ראובן בנה של לאה ולאה אמנו התבטאה דסברה שרחל טענה שמה קנתה לאה קנתה בעלה ולכן יש לרחל עקרת הבית זכות בדודאים שהרי היא נושאת ונותנת בנכסי יעקב אבינו ולכן מגיע לה מהדודאים מחמת חלק אישה. לפיכך ענתה לאה "המעט קחתך את אישי". דלאה סברה שהיא זכתה בדודאים אע"פ שראובן היה קטן וסמוך על שלחן אביו משום שלאה הנושאת נותנת. אבל באמת רחל הצנועה רק בקשה **מ**דודאי ולא את דודאי בנך. אם רחל סברה שהיא עקרת הבית היתה מבקשת את כל הדודאים. לכן אמרה תני לי מדודאי בנך דהיינו מקצת הדודאים באופן של בקשה ולא באופן של שררה. ראובן סבר שלאה עקרת הבית כדמוכח ממעשה ראובן והביא הדודאים ללאה דסבור שלאה נו"נ או שסבר שמציאת בנו שאין אביו מקפיד לעצמו ונתן את זה במתנה לאמו. או שלאה זכתה מן ההפקר ואין לראובן הקטן יד מן התורה לקנות דודאים מן ההפקר. ולכן זכתה אמו מכיון שהיו סמוכים על שלחן לבן לא תקנו בכה"ג לאביו וגם בכה"ג לא תקנו שמה שקנתה לבעלה דליכא איבה בדודאים בפרט אם המטרה בשביל הבעל ורק הנידון אם יהיה ללאה או לרחל ובודאי לא יקפיד בעלה בשביל זה דמציאת אשה לבעלה משום איבה ובדודאים ליכא איבה דבשביל הבית הוא.

דבב"מ יב. מבואר שמציאת בניו הקטנים לאביו. שמואל פירש שמדובר בקטן פחות מגיל בר מצוה. ור' יוחנן פירש שאפילו אם הוא מעל בר מצוה כיון שסמוך על שלחן אביו נחשב כקטן ומציאתו לאביו. והלכה כרבי יוחנן. ומציאת חש"ו בב"מ יב. יש בהן גזל מפני דרכי שלום דליכא דעת אחרת מקנה (ב"מ יב ש"ע ע"ר) ולגבי בנו הקטנים קי"ל כרב יוחנן דקטן פירושו סמוך על שלחן אביו ואפילו אם גדול בשנים ומציאתו לאביו. ובכתובות מו: אב זוכה במציאת בתו הקטנה משום איבה ופרש"י דאין חייב לזונה. ולפ"ז י"ל דטעמא דמציאת סמוך על שלחנו משום איבה דבפטור מלזונם. אבל תוס' כ' דאיבה משום דיכול למסרה למוכה שחין ולפי זה עד שבגרה אפילו אין סמוכה על שלחן מציאתה לאביה וכן פסק מרן דנערה אע"פ שאין סמוכה מציאתו לאביה ובניו דוקא הסמוכים אבל מציאת בן קטן שאין סמוך אינה של אביו. וכ' מור"ם דמציאה לאו דוקא אלא ה"ה מעשה ידים אבל הריטב"א חולק מהא דתקנו ב תקנות באשתו מעשה ידיה ומציאתה. דנחלקו הראשונים אם מעשה ידים כמציאה וזכה אביו. הרמב"ן כ' דדוקא מעשה ידי בתו זכה לאב. אבל מעשה ידי הבן אין בו משום איבה ואינם לאב אלא לבנים הגדולים אע"פ שסמוכין על שלחן אביהם. לכן ריוח בעסק מסחרי אינו מציאה אלא ככל השקעה דקנה בזול ומכר ביוקר ומזלו גרם וזכה הבן ולא האב. והריטב"א (ב"מ יב.) הביא ראיה שריוח הסחורה לבנים כמו שאם נחבל הבן הדין הוא שחבלה דצער דידיה ה"ה טורח מלאכה. ובמחנה אפרים (זכיה ג) דחה הראיה מחבלה דלא שכיח דלא תקנו אבל עסק ששכיח תקנו לאב.

יורה דעה

"נדר לאמר"

גביר שלח כספים לשלוחא דרחמנא למוסד בא"י ואיבד השליח המעטפה בפשיעה ומת הגביר. למי חייב?

הגביר הבטיח סכום למוסד והוליך הסכום במעטפה דרך שליח. יש לדון אם זה נחשב כהולכת מתנה או כמסירת נדר. הנודר חייב באחריות לקיים נדרו אף שאבד הסכום. ויש לדון אם קיים את נדרו בזה שמסר את זה לשליח ונמצא שעתה השליח איבד את ממון המוסד וחייב לשלם להם. או האם מכיון שלא קיים את נדרו ומת דינו כנשאל על נדרו שפקע חובו למוסד ופטור השליח מלשלם למוסד. ואם לא קיים את נדרו ומת האם חייב ליורשים או האם היורשים חייבים לקיים את הנדר ונמצא שהשליח לא הזיקם אלא פשע בממון ההקדש? והאם יש חילוק אם מת הגביר קודם או אחר שאיבד השליח את המעטפה? ואם אין זה נחשב נדר אלא מתנה האם זכה בה המוסד במסירה לשליח?

א. קי"ל כל דאי אסמכתא. כלומר התחייבות לקנות בלשון "אם" אינה מחייבת דאסמכתא לא קניא. אבל שבועה בלשון "אם" מחייבת כדמצינו במקרא קודם מתן תורה אצל יעקב אבינו בפרשת ויצא. וכן אחר מתן תורה גבי בני ישראל בפרשת חקת. לכן דוקא כשאדם מתחייב בלשון "אם" ללא שבועה או נדר הוא קנין דברים ויכול לחזור בו דאסמכתא לא קניא. אבל אם נודר או נשבע לקיים את דבריו אינו יכול לחזור מהתחייבותו משום שנדר ושבועה ותקיעת כף מועיל לסלק את האסמכתא (חו"מ רז:יט ע"פ תוס' בנזיר כב.). והמרדכי ביאר הטעם משום שאמירה לגבוה כמסירה להדיוט עדיף ממסירה דאמירה לגבוה כמסירה המועלת להדיוט ואפילו באופן דהוי אסמכתא. לכן המתחייב לקנות או לעשות פעולה לפלוני יכול לחזור בו

אורח חיים

ויפגע במקום

בגמרא בברכות מובא מחלוקת אם התפילות כנגד האבות או כנגד הקרבן תמיד ונפקא מינא נראה אם תפילת ערבית רשות וכן נראה מהרמב"ם שפסק שהתפילות כנגד התמידין ותפילת ערבית רשות. וע' בתוספות לפיכך דוקא בשחרית צריך לסמוך תפילה לגאולה וכן זמן תפילת ערבית אינו בצאת הכוכבים כיון דתפילת ערבית רשות וע' בתוספות בברכות כו: הוכיח שיעקב אבינו התפלל ערבית מבעו"י ואדרבה טוב להתפלל מבעו"י קצת. אבל הרמב"ם ורוב הראשונים סוברים שזמן ק"ש מצה"כ. **ר"ת** סובר שכבר מאחר פלג זמן ק"ש דקי"ל כרבי יהודה דלילה מפלג. תוס בשם ר"י ס"ל דמהני לקרות קצת קודם צה"כ דקי"ל כתנאים שהובאו בבריתא [לר"מ קודם בה"ש דרבי יוסי ולר"א משעה שקידש היום בשבת דהיינו שקיעת רבי יהודה דבשבת מחמירים כרבי יהודה כנלע"ד] ולפ"ז זמן ק"ש לתוס' הר"י הוא משקיעת החמה או דרבי יוסי או דרבי יהודה. ובטור כ' דהיינו מעט קודם צה"כ קצת. ע"כ והמרדכי ס"ל דלר"ת דצה"כ שעה וחמישית אחר שקיעה ראשונה לפ"ז פלג המנחה לר"ת דהיינו שעה ורבע מצה"כ שניה וא"כ הוי שלש דקות קודם שקיעה ראשונה וכ"כ הרמב"ן ורשב"א דפלג המנחה שישית מיל קודם השקיעה דהיינו שלש דקות קודם שקיעה ראשונה. לפיכך הוי מבעו"י קצת. ונמצא דלמעשה זה באותו זמן של הר"י. או דמונה פלג משעה ורבע קודם שקיעה שניה (ע' רסג:יד) דהיינו ג מיל ורביע אחר שקיעה ראשונה. וע' מבוא השמש (מנח"כ ב:ט). ובהלכה ברורה יב:עו צידד דפלג המנחה 90 דקות קודם צה"כ אם מונין לפי שעות זמניות מצה"כ. נמצא דפלג המנחה ח"י דקות קודם שקיעה ראשונה. וע' משנ"ב רסג:יט לדעת מרן מונין פלג מצה"כ ולדעת הגר"א מונין משקעה"ח. וע"ע הלכה ברורה ח"יב עמ. קב דלתוס' מצוה להתפלל עם דמדומי חמה קאי על תפלת ערבית כמש"כ הר"ן שבת קיח:

יורה דעה

אבל הנודר מצוה להי אינו יכול לחזור מהתחייבותו.

ב. בהגמ"י כי שאפילו בנדרי הקדש וצדקה אין אסמכתא קונה דאמירה לגבוה לא עדיף ממסירה להדיוט. וכמו שבמסירה להדיוט אסמכתא לא קניא ה"ה באמירה לגבוה ע"כ. וצ"ע שהרי יעקב אבינו נדר בלשון אסמכתא ומוכח שחל הנדר?

ג. בשו"ת חת"ס (יו"ד רמב) תירץ דרבינו ירוחם מחלק בין תנאי שלא יתקיים הדבר דהוי אסמכתא ואינו חייב לקיים את דבריו. לבין תנאי לקיים הדבר דלאו אסמכתא וחייב לקיים את דבריו. בנדרי צדקה האמירה כמסירה המועלת להדיוט ואין יכול לחזור בו אבל בנדרי תענית אין דבר שיש בו ממש שכמו מסירה להדיוט ולכן באופן שהנדר בלשון אסמכתא לא חל הנדר. ומ"מ הנודר להציל עצמו מצרה כדמצינו בנדרו של יעקב אבינו אין זו אסמכתא.

ומבואר ברבינו ירוחם שיש שלשה נדרי צדקה. א. אם התנה על דבר הרשות כגון אם לא אלך אשב בתענית או אתן צדקה כיון שההליכה דבר הרשות הרי זו אסמכתא ואין זו תנאי. ב. התנה לזרז עצמו לדבר מצוה כגון אם לא אלמד אתן צדקה או אשב בתענית אין זו אסמכתא וחייב לקיים את תנאו. ג. נדר להציל עצמו מצרה בכל אופן אין זו אסמכתא.

ד. וע' ריב"ש (שלה) דסו"ס הקנין עדיין לא חל אלא שהאדם חייב לקיים את דבריו מפני השבועה. לפיכך אם הנשבע מת לא נוצר שעבוד ולפיכך אין יורדים לנכסיו להוציא מהיורשים. וכי הסמ"ע (רז:נג) דה"מ בשבועה ללא קנין. אבל שבועה בקנין "כמעכשיו" ומבטל אסמכתא ויורדים לנכסי היורשים אם הוא דבר שבא לעולם. אבל הב"ח ש"ך וט"ז חולקים וס"ל שאפילו שבועה בקנין בדבר שלא בא לעולם אין החיוב אלא משום השבועה בלבד ואין היורשים חייבים. וע' בפ"ת (כ) דאין לומר קים לי כהסמ"ע.

ה. אם אמר לחבירו הולך את המתנה הזה יכול הנותן לחזור מהציווי כל עוד שהמתנה לא הגיעה למקבל. אבל אם המקבל עני אינו יכול לחזור בו. הטעם משום שבחו"מ (סימן קכה) מבואר שאם אמר לשליח הולך חוב למלוה בשעה שאמר הולך זכה המלוה משום שהולך כזכי. וכן אם אמר הולך פקדון לבעליו זכה הבעלים ואין יכול השומר לחזור בו. אבל אם אמר לשליח הולך מתנה למקבל בכה"ג הולך לאו כזכי ועדיין יש לנותן זכות לחזור בו. ההבדל הוא שכל שאדם בעלים על הדבר אומדים שאין דעתו להוציא את הדבר מרשותו עד הרגע האחרון מכיון שעדיין רוצה שישאר לו את האפשרות לשנות את דעתו. אבל אם בלא"ה חייב להחזיר את הדבר כמו חוב או פקדון אומדים שדעתו להפטר מחיובו כמה שיותר מהר ולכן כשמסר את זה לשליח להוליך כבר זיכה את זה לבעליו. וכי הטור דהולך מתנה לעני אינו חוזר דאמירה כמסירה. וע' בשו"ת הרשב"א (תרנ"ו) ובמחנה אפרים (צדקה סימן ג) דכל שמסר ליד אחר זכה בו המקבל ואין הנותן יכול לחזור בו.

בל"נ השיעור בשבת קודש

בק"ק נר יוסף ברמת שלמה 14:30

מקבלים אברכים לכולל עש"ק בק"ק נר יוסף

להנצחות או תגובות: torahdaf@gmail.com

אבן העזר

"לא יעשה כן במקומנו לתת הצעירה לפני הבכירה"

אין לעכב שידוכים מחמת כסף. צא ולמד מיעקב אבינו ע"ה שלא היה לו אפילו כסף למלון וישן במקום גדודי חיות ומאין יבא עזרי וכיון שסמך על הי עזרי מעם הי זכה לישא רחל ולאה והקים את בני ישראל. לכן אל ימנע מלבנות בית ישראל בטענה שאין לו כסף. (ע' נטעי גבריאל). וע' בתוספות קידושין דף נב. באדם שאמר בתך מקודשת לי והיה לאב שתי בנות ופסק רבינו תם שאומדנא דמוכח שקידש את בתו הגדולה משום דלא יעשה במקומנו וגו'. והר' מנחם מיוני חלק עליו ואף ר"ת חזר בו.

וע' ברשב"ם (ב"ב קכ. ד"ה להלן) כשנשאו בנות צלפחד מנאן הכתוב דרך גדולתן [לפי גילן] ומסתבר דכך נולדו דלא יעשה כן ליתן הצעירה לפני הבכירה. ע"כ ומבואר דכן המנהג. וכתבו הפוסקים דאין זה מוטל אלא על האב לא לגבי החתן וגם כי שדוקא לגבי בנות דאביהן משלם על החתונה וכדי שלא להטיל קנאה בין הבנות עושה לפי הסדר וכן בנות צלפחד שנטלו מירושת אביהן נטלו לפי גילן להנשא. אבל גבי בן אף שמחוייב בכבוד אח הגדול במקום פו"ר לא אמרינן כשכבר הגיע לגיל יח ודוקא קודם יח דמצוה מן המובחר בכה"ג במקום כיבוד אחיו הגדול לא יעשה כן. לגבי בנות שאין מצוות על פו"ר ויש בושת לגדולה שתנשא הקטנה במקומה בכה"ג המנהג כן אא"כ כבר בגרה הקטנה כגון שהיא כבר בת כ"ב וכדו' אז יש מקילין.

וכי ר' עזרא בצרי שליט"א (דיני אישות א:ד) שראוי להתיעץ עם ת"ח כי פעמים הגדול יכול להשבר מבחינה נפשית וקרוב לפקו"נ וציין לקובץ אגרות לחזון איש קסב. ומבואר בגמרא נזיר שבזכות שבת הבכירה של לוט קדמה לילה זכתה למלוכה וק"ק שהרי לא יעשה כן במקומינו והיה לה זכות קדימה? וצ"ל שבעבירה לשמה לא שייך קדימה וזו הזדרזה לעשות לשם שמים וק"ו אם יציעו זווג שאינו הגון לצעירה וזווג הגון לבכירה נראה דבכה"ג לא אמרינן לא יעשה במקומינו ולכן מובן למה יעקב אבינו סבר שרחל יכולה להקדים משום שהציעו לה את עשיו הרשע ובכה"ג מצות זריזות קדים שלא תחמיץ השעה להנשא לאותו ת"ח ולהנצל מעשיו הרשע. ולכן צ"ל שכל דיני קדימה של בכירה לצעירה הוא באופן שיציע גם לצעירה וגם לבכירה זווג כהוגן. עו"נ דמקור הדין נלמד מיבום שמצוה בגדול ליבם והשתרבב המנהג שתנשא הבכירה קודם הצעירה ויעקב אבינו לא חש לזה דהיה הבטחה שביצחק יקרא לך זרע ונטל את הבכורה ולכן סבר שהזרע יהיה מרחל מכיון שלאה היתה מיועדת לעשיו הרשע. וע"ע באוה"ח הקדוש.

ברמ"א כי שמי שפסקו לו ממון הרבה לשידוכין וחזרו בו לא יעגן את כלתו ולא יתקוטט ומי שעושה כן אין מצליח כי הממון אינו של יושר. אלא כל מה שיתן לו חמיו יקח בעין טובה. וכי השל"ה הקדוש שאסור להורים. לרמות החתן לכתחלה כדי להשיא בתם. ובחשוקי חמד (בכורות יג:) שאל את הגרי"ש על אבי הכלה שהתחייב דירה למשודך ואחר התנאים חזר בו ושאל המשודך אם רשאי לבטל השידוך וענה הגרי"ש? מה שייך זלי"ז. יתבע את חותנו בב"ד וחלילה לבטל השידוך. (רש"י כתובות סו. ופירוש ב' ברש"י בדף קח: ובפנ"י שם) וע' בתוס' כתובות קט. ולקמן בסימן נב. בחתם סופר (אה"ע קנ) כי גבי חתן שאחר החתונה חמיו פשט רגל ולא יכל לפרנסו כפי הבטחתו והחתן טוען שא"כ תבא הכלה לגור אצל מקום תורתו אבל הכלה רוצה להשאר בשכונת אביה עד ירחיב ה' גבול אביה ומסרבת לקבל גט ורב א' למד מהנמו"י שאם חותנו פשט רגל בין אירוסין לנישואין יכול לגרשה בע"כ דבכתובות קט. אדמון ורבנן פליגי בכה"ג ששניהם לא פשעו דלרבנן שתשב עד שתלבין ראשה וק"ל כאדמון שאין רשאי לעגנה כיון שלא פשעה. וע' ב"ש (עז:ו) שאם אין יכול לגרש מפני חרגמ"ה אין נחשב מורד כיון שאנוס. וכי החת"ס דלפיכך במקום שחמיו פשט רגל בין האירוסין לנישואין כופין אותה לגרש בתר חרם רבינו גרשם כיון שאין יכול לישא עוד אשה. [וע' ברש"י ובפנ"י שיש ב' דעות אם מיירי באופן שיש לאביה ממון ואפ"ה כיון שהיא לא פשעה אין יכול לעגנה או מיירי באופן שאין לאביה ממון אבל אם יש לאביה ממון יכול לתבוע האב אבל אין לעגנה.] אבל אם פשט רגל אחר הנישואין כי הרמ"א בסימן נב שאין יכול לבגוד באשתו דכיון דכנסה סבר וקיבל. אבל יכול לכופה לבא לעירו די"ל דאין רוצה שבעילתו תהא בעילת זנות אם חמיו לא ישלם לו ולכן י"ל דסבר וקיבל וגם רבנן דאדמון מודים לזה שאחר הנישואין שאין יכול לעגנה שהרי כבר התחייב לה בשאר כסות ועונה. ולכן הסיק החת"ס שאם תוך יב"ח לא תבא לעירו תחשב כמורדת ויתירו לו לישא עוד אשה.והחתם סופר סיים שמשודך אפילו אם הוא עני אין לעגן ולדחות החתונה בגלל כסף אפילו אם הוא עני משום הרהורי עבירה.